

สรุป และ ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาถึงลักษณะของทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนในชนบทต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวเข้าสู่เขตเมือง โดยอาศัยข้อมูลจากโครงการวิจัยการใช้กำลังคนในชนบท รอบที่ 2 ในส่วนที่เป็นเรื่องของทัศนคติเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของหัวหน้าครัวเรือน กับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในหมู่บ้านที่ทำการวิจัย ซึ่งได้ทำการศึกษาที่จังหวัดกาฬสินธุ์ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหนองกาว และหมู่บ้านนาเชือกเหนือ ตำบลเวือ อำเภอยางตลาด และที่จังหวัดปราจีนบุรี อีก 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านเกาะเหล็ก ตำบลหนองโพรง อำเภอศรีมหาโพธิ และหมู่บ้านสระมะเขือ ตำบลโคกปี่บึง กิ่งอำเภอโคกปี่บึง การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินงานร่วมกันระหว่าง กองวางแผนกำลังคน สภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภาควิชา เศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การศึกษาหาข้อมูลได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย 2 วิธี คือ การสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนด้วยแบบสอบถาม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในหมู่บ้าน โดยเริ่มดำเนินงานเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2513 ถึงวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2514

ลักษณะของทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนที่ทำการศึกษาคั้งนี้ได้แยกออกเป็น 5 ลักษณะ คือ ดี แล้วยแต่ ไม่ดี ไม่ทราบ และไม่ตอบ ที่มีต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มและเด็กสาว เข้าสู่เขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพฯ ๆ ว่ามีลักษณะแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร หัวหน้าครัวเรือนที่มีทัศนคติเห็นดีเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวทั้งสองจังหวัดได้ให้เหตุผลเหมือนกันว่า เขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพฯ มีองค์ประกอบดึงดูดใจมาก เช่น การที่จะได้รับความรู้ ประสบการณ์ใหม่ ๆ สามารถหางานที่มีรายได้ดี ตลอดจนมีอนาคตที่ก้าวหน้า, เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศของเด็กแล้ว หัวหน้าครัวเรือนเห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มมากกว่าเด็กสาวถึง 3 เท่า หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบว่าแล้วยแต่ นั้น ให้เหตุผลว่า แล้วยแต่ตัวเด็กที่ย้ายเองว่าจะเป็นคนดี ชยัน หรือไม่ รวมทั้งจะมีงาน

ในเมืองใหญ่สำหรับเขาไหม หัวหน้าครัวเรือนมีทัศนคติไม่เห็นด้วยกับการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มน้อยกว่าเด็กสาวถึง 3 เท่าเช่นกัน ทั้งนี้ เป็นเพราะมีทัศนคติว่าเป็นเด็กสาวไม่ควรออกจากบ้าน อาจจะถูกล่อลวงไปในทางไม่ดี และค่าใช้จ่ายในเมืองสูง

การศึกษาครั้งนี้ได้พิจารณาปัจจัยที่อาจมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือน ออกเป็น 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม ได้แก่สภาพของภูมิศาสตร์ และการคมนาคมขนส่ง ปัจจัยทางเศรษฐกิจได้แก่อาชีพ การถือครองที่ดิน และรายได้ ส่วนปัจจัยทางสังคมได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ขนาดของครัวเรือน และประวัติการย้ายถิ่นของหัวหน้าครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่า

ก. ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนกาฬสินธุ์ที่เห็นชอบกับการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มเข้าสู่เขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพฯ สูง ทั้งนี้ ลักษณะของหมู่บ้านที่ทำการวิจัยค่อนข้างแห้งแล้ง โดยเฉพาะหมู่บ้านหนองขาว การเพาะปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชหลักไม่ได้ช่วยทำให้ผลผลิตข้าวต่อไร่ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดปราจีนบุรี ท้องนามีความอุดมสมบูรณ์กว่า จึงทำให้ทัศนคติต่อการย้ายถิ่นต่ำกว่า ระยะทางและการคมนาคมก็มีอิทธิพลต่อทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนต่อการย้ายถิ่นของเด็กสาว โดยเฉพาะปราจีนบุรี เนื่องจากปราจีนบุรีอยู่ใกล้กรุงเทพฯ และติดต่อกับเมืองใหญ่อื่น ๆ ได้สะดวก ทำให้หัวหน้าครัวเรือนเห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กสาวมากกว่า และไม่เห็นด้วยน้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนกาฬสินธุ์

ข. หัวหน้าครัวเรือนทั้งสองจังหวัดที่ประกอบอาชีพไม่ใช่เกษตรกรกรรมส่วนใหญ่ เห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวเข้าสู่เขตเมืองอื่น ๆ ในขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมเห็นชอบต่อการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพฯ สูงสุด เมื่อพิจารณาถึงการเป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดฐานะของครัวเรือนนั้น ๆ พบว่า ครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และเป็นเจ้าของที่ดินขนาดเล็ก หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาว ยกเว้นหัวหน้าครัวเรือนปราจีนบุรีที่เป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ เห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่ม เนื่องจากต้องการให้มีความรู้และประสบการณ์ หัวหน้า

ครัวเรือนที่ทำเกษตรกรรมที่คิดถือครองขนาดปานกลางของจังหวัดกาฬสินธุ์ และที่จังหวัด
 ปราจินบุรีที่ทำเกษตรกรรมที่คิดถือครองขนาดใหญ่ เห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่ม
 สาวสูงสุด รัศมีของรายได้มีอิทธิพลต่อทัศนคติต่อการย้ายถิ่นเช่นเดียวกัน จะเห็นว่า
 หัวหน้าครัวเรือนที่มีรัศมีรายได้ค่าส่วนใหญ่เห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กสาว ส่วนเด็ก
 หนุ่มนั้น หัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้สูงเห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสูง

ค. แนวโน้มของหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิงของจังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่เห็น
 ชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนชาย เพราะเป็นครัวเรือนที่
 ชขาดแรงงานหลักไป จังหวัดปราจินบุรี หัวหน้าครัวเรือนชายเห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของ
 เด็กหนุ่มสาวเข้าเขตเมืองอื่น ๆ มาก ส่วนหัวหน้าครัวเรือนหญิงกลับเห็นชอบต่อการย้าย
 ถิ่นสู่กรุงเทพฯ มากกว่า ทั้งนี้ หัวหน้าครัวเรือนหญิงสามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ ได้ง่าย
 กว่าเขตเมืองอื่น ๆ และหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ที่มีอายุระหว่าง 30 - 49 ปี เห็นชอบ
 ต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวสูงสุด

การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนกาฬสินธุ์ในรัศมีอ่านออกเขียนได้ และปราจินบุรี
 ที่จับชั้นประถมศึกษาตอนต้น เห็นชอบกับการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวสูงสุด ขนาดของ
 ครัวเรือนก็เป็นปัจจัยที่สำคัญ จากการศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีขนาดครัวเรือนใหญ่
 เห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวสูงสุด ประการสุดท้าย ประวัติการย้ายถิ่นของ
 หัวหน้าครัวเรือนพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เคยย้ายถิ่นมากอนมีทัศนคติที่คัดต่อการย้ายถิ่นของ
 เด็กหนุ่มสาว และหัวหน้าครัวเรือนกาฬสินธุ์ที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง
 มากอนเห็นชอบต่อการย้ายถิ่นสูง ส่วนปราจินบุรี หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เคยมีประสบการณ์
 ของการย้ายเข้าเขตเมืองเห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวสูงสุด

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการย้ายถิ่นจริง ๆ ของบุตรหัวหน้าครัวเรือนแล้วจะเห็นว่า
 หัวหน้าครัวเรือนกาฬสินธุ์ที่มีบุตรย้ายเข้าเขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพฯ เพียงจำนวน 1
 ใน 10 และปราจินบุรีมีเพียง 3 ใน 10 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ทัศนคติของ
 หัวหน้าครัวเรือนที่มีบุตรย้ายออกไปจริง ๆ มีความสอดคล้องกับทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือน
 ทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวเข้าสู่เขตเมืองนี้ เมื่อนำเอาปัจจัยแต่ละอย่างหาความสัมพันธ์กับทัศนคติก็น่าจะทำให้ทราบถึงอิทธิพลของแต่ละปัจจัยว่า ทำให้ทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนมีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันดังที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์นี้ หากจะมีการศึกษาต่อไป ผู้เขียนมีความน่าจะหาความสัมพันธ์กับปัจจัยหลาย ๆ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน แทนที่จะแยกพิจารณาความสัมพันธ์กับแต่ละปัจจัยโดด ๆ ซึ่งอาจจะได้พบกับข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากผลของการวิจัยครั้งนี้จะเห็นได้ว่า เหตุผลของหัวหน้าครัวเรือนที่เห็นชอบต่อการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาว คือ แรงดึงดูดจากเขตเมืองเพื่อหางานทำอันจะก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินสด ประสบการณ์และความรู้ รวมทั้งเพื่อให้มีอนาคตก้าวหน้า ทั้งนี้เขตเมืองของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพฯ ซึ่งชาวชนบทรู้สึกต่อนั้นเป็นแบบเมืองศักดิ์สิทธิ์ (sacred city) เป็นศูนย์กลางสถาบันที่สำคัญต่าง ๆ ของสังคม เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ วัฒนธรรม พาณิชยกรรม รัฐบาล ศาสนา การทหาร การคมนาคม ฯลฯ การมีทุกสิ่งทุกอย่างที่สำคัญอยู่ในเมืองใหญ่ ทำให้คนที่อยากจะก้าวหน้าต้องย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมืองใหญ่ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท¹ จึงน่าจะขยายโรงงานอุตสาหกรรม หัตถกรรม ไปตามเมืองเล็ก ๆ ตลอดจนสถาบันการศึกษารัฐบาลบางแห่งไปตามต่างจังหวัดให้มากขึ้นกว่าเดิมเพื่อลดช่องว่างนี้ลง

จากการเดินทางของผู้เขียนไปตรวจข้อมูลครั้งสุดท้ายที่จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อเดือนมีนาคม 2516 ชาวบ้านในหมู่บ้านนาเชือกเหนือซึ่งอยู่ในเขตรับน้ำชลประทานจากเขื่อนลำปาว ได้ให้คำตอบจากหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของเด็กหนุ่มสาวว่า ปัจจุบันในหมู่บ้านมีน้ำพอเพียงที่จะปลูกพืชครั้งที่สองได้ หากหนุ่มสาวชนบทก็จะสามารถมี

¹ โกวิช จี เอลเคอร์, "สภาพความเป็นอยู่ของแหล่งชุมชนชนหนาแน่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้," วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (2512), หน้า 60.

รายได้เท่าหรือน้อยกว่ารายได้ที่ทำในกรุงเทพฯ เล็กน้อย ซึ่งดีกว่าจะไปทำงานทำในเมืองใหญ่ ๆ หรือกรุงเทพฯ ซึ่งมีรายไ้มากก็จริง แต่ค่าครองชีพสูง ทำให้ไม่มีเงินเหลือเก็บ แสดงให้เห็นว่า การมีงานให้ชาวชนบททำและมีรายได้ที่พอสมควรจะทำให้หยุดยั้งการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองของชาวชนบทได้มาก ฉะนั้น เจ้าหน้าที่รัฐบาลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชนบทจะตระหนักถึงเรื่องนี้ เพื่อจะลดแรงดึงดูดจากตัวเมือง และแรงผลักดันจากหมู่บ้านให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้